

'Er bestaan geen kleine bomen'

De juiste boom op de juiste plaats

Misvattingen

Direct maar beginnen met een harde stelling: een *kleine boom bestaat niet, echt niet!*

En welke flauwe grappenmaker nu begint met *'En een bonsai dan, JP?'* Niet doen, niet doen!

Een volwassen *Acer platanoides* 'Globosum' heeft een kroonprojectie van 11 meter, een *Malus hupehensis* wordt 8 x 8 meter, hoger en breder dan een gemiddelde doorzonwoning, dus: bezint eer ge begint. Het bomensortiment wordt niet voor niets ingedeeld in grootte of orde, zoals de eerste grootte van boven de 15 meter hoog, de tweede van 10 tot 15 meter en de derde grootte van bomen tussen de 6 en 10 meter hoogte. Helaas zijn ook hier weer enkele varianten van in omloop, doordat er zijn - Gloeiende, gloeiende... (censura Heinsii) die dan zeggen dat een boom van de eerste grootte vanaf 12 meter is. Helaas

zegt deze ordening niets over de breedte van de kroon en dat is ook heel belangrijk om vooraf te weten.

Hoeveel onder u denken niet dat 'Fastigiata' 'zuilvormig' betekent? Dat is niet zo!

Ik heb het al in meerdere epistels binnen dit feuilleton beschreven, maar de kracht ligt in de herhaling.

Fastigiata, -us, -um (de vervoegingen manlijk, vrouwelijk en onzijdig) betekent 'met meerdere toppen omhooggaand'. En dat is nu precies de groeiwijze en kroonvorm van *Carpinus betulus* 'Fastigiata', *Koelreuteria paniculata* 'Fastigiata', *Laburnum x watereri* 'Fastigiata', *Populus simonii* 'Fastigiata', en al die andere met de cv-naam 'Fastigiata': heel smalle bomen in de jeugdfase die op oudere leeftijd steeds breder worden, met

De titel van dit deel van het feuilleton, 'De juiste boom op de juiste plaats', is door uw schrijver voor het eerst gebruikt in een opdracht tijdens zijn studie in Boskoop, begin jaren zeventig van de vorige eeuw, voor een werkstuk waarin de soortkeuze beschreven wordt in directe relatie met de standplaats van de boom. Inmiddels is dit een veelgebruikte uitspraak door media, organisaties en instanties, een uitspraak die helaas vaak onder de aandacht gebracht moet worden. Nog maar een keertje dan, met een uitgebreide tiplijst voor wat betreft het sortiment.

Auteur: Jan P. Mauritz, VRT

zware gesteltakken die steeds breder uitgroeien om hun taktop zo hoog mogelijk de lucht in te krijgen. Kijk maar eens in uw eigen omgeving rond en huiver. Deze bomen zijn namelijk heel vaak, vanwege deze misvatting, in een smal profiel geplant met zeer beperkte ruimte voor de kroon. En na vijftien jaar begint het gedonder!

Sortimentskennis

Ik slinger er nog maar weer een stelling in: sortimentskennis is de basis van het vakgebied, weer puttend uit mijn eigen ervaring met een groepje derde- en vierdejaarsstudenten van Hogeschool Van Hall/Larenstein, de grootste 'groene' hogeschool van Nederland. Tijdens een wandeling in Hilversum stel ik de vraag: *'Wie wordt er nerveus als ik vraag waar we nu onderdoor lopen?'*

Nou allemaal dus! En helemaal toen uw schrijver het voorzichtige en vragende antwoord van een van de studenten: 'Een kastanje?' wat verdrietig afdeed met de opmerking dat mijn nichtje van vijf jaar dat ook wel wist: een kastanje. 'Dit zijn rode kastanjes: *Aesculus x carnea* "Briotii", een kruising tussen de *A. hippocastanum* x *A. pavia*' en de cv-naam is afgeleid van de Franse kweker Charles Briot (1804-1888) die een kwekerij had in Trianon, in de buurt van Parijs'. Het is mogelijk iets te veel informatie voor die studenten die vaak goedwillend zijn en helaas de gewenste kennis niet meer overgedragen krijgen en de opmerking op school dat sortimentskennis niet meer nodig is omdat alles wel op internet te vinden is. Dat is echt 'bullshit'. 'Waar is m'n buks, meisje? Ja, die dubbelloops!'

Goed leesvoer

Gelukkig zijn er nog goed bruikbare boekwerken/catalogi in drukvorm van individuele boomkwekers en onderzoeksinstituten die hulp en bijstand verlenen bij de zoektocht naar de juiste boom. Ook hier zie je een verschuiving naar de digitale snelweg, maar de boekwerken zoals onder andere de delen van het *Stadsbomen Vademecum*, het bomenboek van Van de Berk, het bomenboek van Udenhout, de *Flora* van Lappen, de catalogus van Boot & Co, en andere zijn nog altijd voorhanden. Het, zeer recent verschenen, boekwerk *Loofbomen in Nederland en Vlaanderen* van Leo Goudzwaard is daar ook een fraai voorbeeld van met informatie van ca. 250 boomsoorten en 1500 foto's. (Uw schrijver heeft het boek

nog niet gezien, maar Leo een beetje kennende, durf ik het wel aan om het u als een aanrader voor te stellen.) Let op dat er bij de boomhoogte vaak uitgegaan wordt van een boom in optimale omstandigheden en in zijn natuurlijk verspreidingsgebied. Als bomen in cultuur, in de straat, aangeplant worden, bereiken de bomen deze hoogten gewoon niet. Voor gebruik in Nederland zit er dan zo'n 15-20% tussen. Bij een keuze van bomen van de tweede of derde grootte is dat van groot belang.

een echte bomenplanter is als een pizzabakker; je begint met de bodem.

Kennis van de bodem

Stelling: een echte bomenplanter is als een pizzabakker; je begint met de bodem. Kennis van de bodem, de grondsoort, de pH-waarde of zuurgraad, het organische stofgehalte, de waterdoorlatendheid en de hoogte van het grondwater zijn van essentieel belang om te weten welke boom daar toepasbaar is. Er zijn bomen die op vrijwel alle gronden gedijen - 'bodemvaag' noemen we dat - maar andere soorten vragen juist om heel specifieke groeiplaatsomstandigheden en laten het gewoon afweten als aan hun rijtje behoeften niet wordt voldaan.

Als de plantplaats niet aan de eisen van de boom voldoet, is het vrijwel altijd mogelijk om de groeiplaats te verbeteren door verrijking van de grond of toevoeging van missende bestanddelen of zelfs door uitwisseling van de totale doorwortelbare ruimte met een substraat, dat vandaag de dag in grote verscheidenheid wordt aangeboden. Ook dat aspect is een studie op zich. In de sterk verstedelijkte ruimte komen daar ook nog kabel- en leidingtracés bij die de mens gas, water, elektriciteit en de hele rataplan daarbij aan huis brengen. Op menige plek in Nederland is het vrijwel niet meer mogelijk om bomen te planten vanwege de kabels en leidingen. Gelukkig zijn er nog strijders voor bomen in Nederland door wie kosten nog moeite gespaard worden om bomen in de stad een goede toekomst te bieden. Mooie voorbeelden van bomen in bunkers of kratten of andere oplossingen zijn te zien in Apeldoorn, Deventer, Nijmegen, Amsterdam, Amersfoort en andere plaatsen in Nederland, een geweldige ontwikkeling om steden en winkelgebieden leefbaar te houden door de aanplant van bomen.

Even nog een stelling erbij: alle bomen kunnen in groenstroken en parken geplant worden. Het heeft weinig zin om bij beschrijvingen van bomen aan te geven dat ze in het groen aangeplant kunnen worden, een waarheid als een koe, toch? Aan de andere kant is het zo dat lang niet alle bomen een standplaats in verhardingen, trottoirs of parkeerplaatsen goed kunnen hebben. Dat is dus wel nuttige informatie, iets waar je wat mee kunt.

Acer platanooides 'Globosum'.

Ailanthus altissima

Sortimentskeuzes

Als er voldoende ruimte bovengronds en ondergronds is, gebruik dan bomen van de eerste grootte en dan bij voorkeur bomen die nog niet of slechts beperkt gebruikt zijn in het werkgebied. Zorg voor vergroting van de diversiteit van de bomen en de grote morfologische kenmerken van de verschillende bomen zoals kroonvorm, bladvorm, bladkleur, bloeiwijze en vruchten. Er zijn hiervoor honderden soorten beschikbaar. Toch even een paar, niet zo algemeen gebruikte, makkers benoemen:

Acer platanooides 'Columnare'

Een schitterende, eivormige tot zuilvormige kroon die op alle gronden, met uitzondering van veengrond, heel goed gedijt, zowel als straatboom als in brede groenstroken en parken.

Ailanthus altissima

Een geweldige, sterke boom met groot, tot wel 60 cm lengte, oneven geveerd blad en een bijzonder mooie bloeiwijze. De uiteindelijke kroon is ovaal rond met een open structuur waardoor er toch nog licht door de kroon valt ten gunste van de onderbeplanting of gras. De boom kan op elke grond groeien en ook in de verhardingen.

Alnus x spaethii 'Spaeth'

Een boom in de joppercategorie, deze snelgroeiende hybride met een breed piramidale kroon. De boom stelt weinig eisen aan de bodem, in tegenstelling tot het wijdverbreide misverstand dat alle elzen eigenlijk met hun poten in het water moeten staan. Niet dus!

De boom vormt een zeer dichte kroon met een sterk gesloten bladerdek (donker) van glanzend

donkergroene bladeren. De boom kan ook uitstekend als straat- en laanboom toegepast worden, waarbij de doorwortelbaarheid van de ondergrond wel van belang is om te voorkomen dat de verhardingen door de boom omgevormd worden tot 'kunstwerken'.

Betula papyrifera

Een boom voor de vochtige zandgronden met een breed piramidale tot eironde, losse kroon. De schitterend afschilferende stam en de transparante kroon geven de boom een bijzonder mooi uiterlijk.

Vanwege de variabele kroon toepasbaar in brede groenstroken en parken.

Carya laciniosa

Voor de rijkere gronden met een goede, vochthoudende bodem zijn *Carya*'s, bitternoten of Hickory's geweldige bomen die ook, vanwege het diepgaande wortelgestel, heel goed verhardingen verdragen. De koningsnoot (*C. laciniosa*) is een schitterende 'jopper' met een open, kegelvormige tot ronde kroon en een schitterend afschilferende stam. Het oneven geveerd blad, dus met twee tot vier bladjukken en een topblad, geven deze makker uit de familie van de *Juglandaceae* een geweldige uitstraling en de boom is ook goed toepasbaar. Helaas zijn deze schitterende bomen niet of nauwelijks verkrijgbaar in Nederland.

Even een sprongetje in het alfabet, niet omdat in de D's t/m M's geen bruikbare makkers zijn, maar anders wordt dit deel van het feuilleton te groot, dus nu naar:

Nyssa sylvatica

De zwarte tupeloboom is een fantastische boom voor de wat vochtige en rijkere gronden. De boom groeit uit tot een breed piramidale tot breed eivormige kroon. De herfstkleur van deze boom is adembenemend met een geweldige variatie van rood en geel, afhankelijk van de grondsoort. Van Ferrari-rood tot en met donkerrood met gele tinten aan één boom, alsof de boom in brand staat. Goed toepasbaar ook in verhardingen en parken. Een verrijking van zijn omgeving, deze 'jopper'.

Populus tremula 'Erecta'

Een héél smalle, deze echt zuilvormige ratelpopulier uit Zweden. Ook deze makker gedijt op vele gronden en kan ook uitstekend toegepast worden in grote groeiplaatsen en in verhardingen om te voorkomen dat de verharding opgedrukt wordt. Vanwege de driehoekige, lange steel en de gegolfde bladrand ruist het blad al bij een eerste zuchtje wind.

Pterocarya stenoptera

Weer een 'jopper', deze Chinese vleugelnoot met een grote, brede, ronde kroon. De boom vormt in tegenstelling tot zijn Kaukasische neef geen hinderlijke wortelopslag. Een schitterende boom in brede groenstroken en parken. De schitterende, hangende katjes kunnen wel 20-25 cm lang worden en zijn geel van kleur.

Van de enorm grote eikenfamilie kies ik er één:

Quercus macranthera

De Perzische eik is een grote boom met een bolvormige kroon. In het natuurlijk verspreidingsge-

Carya laciniosa

Catalpa x erubescens 'Purpurea'

Quercus macranthera

bied staan 'joppers' van wel 30 meter hoog. Hier in cultuur is 20-22 meter wel het maximum. De boom heeft sterke gelijkenis met zijn Hongaarse neef, *Quercus frainetto*, en de bomen worden nogal eens met elkaar verwisseld. Dus: goed kijken naar de verschillen, want die zijn er wel! Let op de stamschors en de bladgrootte, verder zeg ik niks. Een schitterende boom met weinig bodemeisen en een grote toepasbaarheid.

Robinia pseudoacacia 'Unifoliola'

Een grote, breed piramidale groeiende *Robinia* met een vrij gesloten kroon en blauwgroen, samengesteld blad bestaande uit meestal twee bladjukken met kleinere zijblaadjes en een groot topblad tot wel 15 cm lengte. Alle *Robinia*'s stellen weinig eisen aan de bodem, als deze maar goed ontwatert. Ze hebben een pesthekel aan 'koude poten'. De boom loopt laat uit en geeft prachtig witte bloemen in tot 15-18 cm lange trossen. Deze makker verdraagt verhardingen goed als de grond eronder goed doorwortelbaar is.

Naast deze *Robinia* zijn er nog tal van bomen onder de beginletters R t/m U die groter/hoger worden dan 15 meter en prima toepasbaar zijn. Zelfwerkzaamheid van u in dezen is dan ook een schone zaak!

Snel door naar enkele bomen van de tweede grootte, dus van 10 tot 15 meter. Ook hier zijn honderden bomen voorradig die afhankelijk van grondsoort en overige abiotische factoren prima te benutten zijn om de omgeving te verrijken met hun aanwezigheid. Hierbij enkele niet alledaagse makers in deze categorie:

Acer x freemanii 'Jeffersred'

Deze fantastische boom is meer bekend onder de handelsnaam *Acer x freemanii* AUTUMN BLAZE, met kapitalen en zonder komma's. Een boom met een redelijk breed piramidale tot ovale kroon en een schitterend bladerdek; met name de herfstkleuren zijn spectaculair. De boom is een kruising met heel prettige eigenschappen van beide ouders. De boom is liefhebber van een voedingsrijke en wat vochtige grond en kan dan echt overal, dus ook in verhardingen, aangeplant worden. Een aanrader!

Aesculus flava

De gele pavia is een bijzondere kastanje met een bolvormige kroon. De handvormige bladeren zijn meestal opgebouwd uit vijf tot zeven blaadjes, maar veel kleiner dan die van neef *A. hippocastanum*. De bloemen zijn lichtgeel tot diepgeel van kleur met een roze gloed eroverheen. De boom vraagt weinig van de bodem, kan prima in verhardingen staan, maar is gevoelig voor strooizout.

Catalpa x erubescens 'Purpurea'

Een vrij onbekende trompetboom met een brede piramidale tot eivormige kroon. Bijzonder aan deze boom zijn de mooie bloemtulpen met klokvormige bloemen, kleiner dan bij broertje *C. bignonioides*, en dat de hartvormige bladeren bij uitlopen donker paarsrood tot bijna zwart van kleur zijn en vervolgens naar groen verlopen. De boom stelt weinig bodemeisen en kan prima in verhardingen.

Beuken sla ik met enige weemoed over. Er zijn er ook van de tweede grootte, maar de beschikbare

ruimte in dit feuilleton slinkt snel. En om gedonder met de redactie te voorkomen, helaas...

Fraxinus americana 'Autumn Applause'

Een heel goede Amerikaanse selectie met een wat brede, eivormige kroon. Het blad is oneven geveerd met meestal zeven diepgroene blaadjes die in de herfst zeldzaam mooi verkleuren naar diep donkerrood tot paars aan toe. Het is een boom met veel gebruiksmogelijkheden. Deze makker vraagt een wat zurige grond en gaat dan als de brandweer.

Magnolia kobus var. *borealis*

Deze boom lijkt sterk op de gewone kobus, maar houdt zijn piramidale vorm vast doordat de *central leader* door blijft groeien tot 13-14 meter. De var. *borealis* groeit op de meest Noordelijke bergketen van het eiland Honshu en *borealis* betekent ook daadwerkelijk 'in het noorden groeiend'. De overige kenmerken van deze prachtige magnolia: blad en bloeiwijze is bij u genoegzaam bekend, hoop ik.

Malussen, prunussen en pyrussen sla ik maar even over omdat ..., en omdat ik al de nodige informatie over deze geslachten aan u toevertrouwd heb in vorige delen van het feuilleton.

Quercus x hispanica 'Wageningen'

Ook in deze grootte slechts één van het grote geslacht *Quercus*, maar wel een heel beste. Deze soorthybride (*Quercus cerris* x *Quercus ilex*) is een halfwintergroene tot wintergroene (afhankelijk van de vorst in de winterperiode) boom die een ronde kroon vormt. Bijzonder zijn de zwarte stam en takken en het glanzende, diepgroene, leerach-

Acer x fr. 'Jeffersred'

Acer campestre 'Nanum'

Aesculus flava bloeiwijze

tige blad met een getande bladrand. De selectie 'Wageningen' is voldoende winterhard om in Nederland aangeplant te worden en de boom groeit vrijwel overal, maar heeft een voorkeur voor wat kalkrijke bodems. Ook prima toepasbaar in de verhardingen als er de nodige zorg, met name wat betreft de kalkwens, aan de plantplaats besteed wordt.

Als sluitstuk van dit deel van het feuilleton nog wat bomen van de derde grootte:

Acer campestre 'Nanum'

Een boom met een kleine, bolvormige kroon, tot ca. 3 meter doorsnede en veredeld op een onderstam van 2,20- 2,60 meter. Zoals alle veldesdoorns stelt de boom weinig eisen aan de bodem en kan prima als straatboom in smalle profielen geplant worden.

Acer monspessulanum

Deze Franse esdoorn lijkt op *Acer campestre*, maar met drielobbig blad en een eivormige en later een ronde kroon. In Nederland een redelijk langzaam groeiende boom met een maximale hoogte van 6-7 meter.

Aesculus mutabilis 'Induta'

Een fraaie, kleine kastanje met een bolvormige kroon tot ca. 4 meter doorsnede en veredeld op een onderstam. Daardoor variabel in hoogte, wat voordelig is voor de toepasbaarheid in een bak of als hoogstam. Schitterende donkerroze tot zalmkleurige bloeiwijze. De boom is wel gevoelig voor strooizout.

Amelanchier laevis 'Ballerina'

Deze krent is een boom met een wat vaasvormige kroon tot 6-7 meter hoog en een schitterend witte bloeiwijze. Een sterk beumpke met geringe bodemeisen voor in de straat of in het plantsoen.

Carpinus betulus 'Columnare'

Een uitermate langzaam en compact groeiende boom die prima toepasbaar is in kleine straatprofielen. De eivormige kroon met een hoogte van 3,5 tot 5 meter maximaal (> 30 jaar) wordt veredeld op een onderstam en is dus in verschillende hoogten verkrijgbaar. Een geweldige boom die nauwelijks onderhoud vraagt.

Laburnum anagyroides

Deze species is een van de ouders van de soorthybride *Laburnum x watereri* 'Vossii' (*L. alpinum* x *L. anagyroides*) die in 1875 ontstaan is op de kwekerij van C. de Vos in Hazerswoude.

In tegenstelling tot deze zeer rijk bloeiende hybride, maar slecht verankerende boom is de boom in kwestie wel heel goed windbestendig. De boom groeit op vrijwel alle gronden en kan ook als straat- en laanboom in een klein straatje een prima toepasbare boom zijn die mooi bloeit eind april/begin mei.

Morus bombyc...

'Stoppen, Mauritz,' roept opperhoofd Hein, 'je pagina's zijn nu vol, nog wat foto's erbij en dan klaar vriend. Het blad is vol!'

'Ja, maar Hein... Maar dan wel even een afsluiting, toch?!'

Afsluitend

'De juiste boom op de juiste plaats' is een geldend principe voor werkelijk elke boomaanplant, waar dan ook en onder welke omstandigheden dan ook. Maak er werk van, van de sortimentskeuze en de bodem, voor het beste resultaat. En als je het zelf even niet weet, vraag het dan! De laatste stelling: domme vragen bestaan niet, domme antwoorden wel.

Ik wens u allen veel succes met de komende boomaanplant en

de groeten van

VRT-Boomoloog Jan P. Mauritz

Carpinus betulus 'Fastigiata'

Morus bombycis